

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2018. gada 18. oktobrī

lietā Nr. 2018-04-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Augstākās tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, kā arī 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2018. gada 26. septembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 7. panta trešās daļas, ciktāl tā neparedz nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākuma izbeigšanos par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 1997. gada 4. jūnijā pieņēma likumu “Par nekustamā īpašuma nodokli”, kas stājās spēkā 1998. gada 1. janvārī.

Ar 2009. gada 1. decembra likumu “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma nodokli”” likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 3. pants tika papildināts ar 1.¹ daļu, nosakot nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmi neapstrādātai

lauksaimniecībā izmantojamai zemei. Savukārt ar 2012. gada 15. novembra likumu "Grozījumi likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli"" likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 3. panta 1.¹ daļa tika izteikta šobrīd spēkā esošajā redakcijā. Proti, ar nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmi 1,5 procentu apmērā apliek neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, izņemot zemi, kuras platība nepārsniedz vienu hektāru vai kurai normatīvajos aktos ir noteikti lauksaimnieciskās darbības ierobežojumi. Minēto papildlikmi piemēro arī tad, ja pašvaldība neapstrādātai lauksaimniecībā izmantojamai zemei ir noteikusi nekustamā īpašuma nodokļa likmi savos saistošajos noteikumos saskaņā ar šā panta pirmo daļu.

Likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 7. pantā noteikta nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākuma rašanās un izbeigšanās. Šā panta trešajā daļā paredzēts, ka nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākums izbeidzas ar nākamo taksācijas gadu pēc īpašuma tiesību vai valdījuma tiesību izbeigšanās, kā arī paredzēti izņēmumi no šā noteikuma.

2. Pieteikuma iesniedzēja – Augstākā tiesa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – lūdz izvērtēt likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 7. panta trešās daļas, ciktāl tā neparedz nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākuma izbeigšanos par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi (turpmāk – apstrīdētā norma), atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. pantam.

Minētajā administratīvajā lietā persona lūdz atzīt par prettiesisku Viesītes novada domes lēmumu, ar kuru tai aprēķināta nekustamā īpašuma nodokļa papildlikme par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi (turpmāk arī – papildlikme) par 2011. gadu, kaut arī nekustamais īpašums ticis pārdots jau 2011. gada martā.

Pieteikuma iesniedzēja piekrīt, ka lauksaimniecībā izmantojamās zemes neapstrādāšana var būt iemesls piemērot nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmi. Tādējādi arī īpašnieki tiekot preventīvi mudināti veikt vismaz minimālu lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādi. Papildlikme tiekot noteikta par to

taksācijas gadu, kurā īpašums nav apstrādāts, nevis, piemēram, kā likmes paaugstinājums nākamajā gadā.

Likums "Par nekustamā īpašuma nodokli" nosakot, ka, atsavinot nekustamo īpašumu, tā pārdevējam ir pienākums samaksāt nodokli par laiku līdz atsavināšanas gada beigām. Tādējādi tiekot atvieglota nekustamā īpašuma nodokļa administrēšana. Nodokļa apmērs esot prognozējams un pat precīzi zināms. Tomēr likumdevējs neesot nošķīris nodokļa likmes un papildlikmes maksātājus. Papildlikme varot tikt piemērota personai, kas vairs nemaz nav atbildīga par zemes apstrādāšanu. Proti, papildlikmes maksātājs esot persona, kam nodokļa maksāšanas pienākums bija gadā, kurā lauksaimniecības zeme netika apstrādāta, un nekustamā īpašuma atsavināšanas gadījumā šī persona esot zemes pārdevējs. Papildlikmes piemērošana, atšķirībā no nekustamā īpašuma nodokļa likmes piemērošanas, esot atkarīga no taksācijas gada nogalē, tas ir, rudenī, konstatētajiem apstākļiem, un to prognozēšana vai ietekmēšana varot būt neiespējama, atsavinot nekustamo īpašumu gada pirmajā pusē. Tāpēc par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi maksājamās papildlikmes piemērošana šādai personai esot netaisnīga un neesot saderīga ar tās piemērošanas mērķi.

Pieteikuma iesniedzēja neapšaubā, ka nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākums un no tā izrietošais īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un tam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Tomēr dažos gadījumos likumdevēja izraudzītie līdzekļi neesot piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai. Proti, gadījumā, kad nekustamais īpašums tiek atsavināts līdz 31. augustam, varot rasties finansiāli nelabvēlīgas sekas personai, kura vairs nav atbildīga par lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādāšanu. Papildlikmes maksāšanas pienākuma noteikšana tam īpašniekam, kurš faktiski ir atbildīgs par šādas zemes neapstrādāšanu, neapdraudētu iespējas sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi un vienlaikus būtu gan taisnīgāks, gan arī racionālāks risinājums.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam.

Saeima uzsver, ka nekustamā īpašuma nodokļa un tā papildlikmes maksātājs ir viena un tā pati persona. Nekustamā īpašuma nodokļa papildlikme par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi pēc būtības esot uzskatāma par paaugstinātu nekustamā īpašuma nodokļa likmi, un tās maksāšanas pienākums izbeidzoties nākamajā taksācijas gadā pēc īpašuma tiesību vai valdījuma tiesību izbeigšanās.

Lauksaimniecībā izmantojamās zemes apsekošanu veicot Lauku atbalsta dienests. Lai nodrošinātu vienotu pieeju šādas zemes apsekošanai un klasificēšanai, tostarp atzīšanai par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, tiek izmantoti detalizēti kritēriji un vadlīnijas. Tie ietverti Lauku atbalsta dienesta Kontroles departamenta 2014. gada 1. septembra kārtībā Nr. 10 “Neapstrādāto lauksaimniecībā izmantojamo zemju apsekošanas un noteikšanas kārtība” (turpmāk – Lauku atbalsta dienesta kārtība). Saskaņā ar šo kārtību lauksaimniecībā izmantojamā zeme par tādu, kas netiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, tiek atzīta tad, ja nav kopta ilgāk kā gadu. Tāpēc zemi, kas pirms tam ir regulāri kopta un uzturēta labā stāvoklī, bet nav nopļauta vismaz vienu reizi gadā, kad notikusi īpašuma atsavināšana, Lauku atbalsta dienests neatzīstot par neapstrādātu. Tādējādi lauksaimniecībā izmantojamās zemes stāvoklis tiek konstatēts ilgākā laika posmā, kas ietver arī to periodu, kurā par zemes apstrādi bija atbildīgs tās iepriekšējais īpašnieks.

Nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākuma mērķis esot veicināt lauksaimniecībā izmantojamās zemes uzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī. Prasība uzturēt zemi labā vides stāvoklī izrietot no tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē un nodrošinot ilgtspējas principa ievērošanu. Apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam esot leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi esot piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai. Pienākums maksāt papildlikmi esot noteikts, ņemot vērā neapmierinošo zemes stāvokli, kādā tā nonākusi arī iepriekšējā zemes īpašnieka bezdarbības rezultātā. Papildlikmes maksāšanas pienākuma noteikšana jaunajam īpašniekam neļautu sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē.

Sistēmiski aplūkojot nekustamā īpašuma nodokļa maksājumu, varot secināt, ka šā nodokļa papildlikme ir cieši saistīta ar pamatlikmes maksājumiem, proti, abām

likmēm esot viens maksātājs, kā arī regulāra un paredzama iekasēšanas kārtība. Saeima piekrīt, ka pienākumam maksāt papildlikmi var būt sodošs raksturs. Tomēr tas būtiski atšķiroties no Latvijā paredzētajiem administratīvajiem sodiem un to piemērošanas sistēmas. Ja tiktu noteikts, ka nekustamā īpašuma nodokļa maksātājs un šā paša nodokļa papildlikmes maksātājs var būt dažādas personas, katrai no tām nāktos pierādīt savu atbildību par zemes stāvokli un veidotos tāda situācija, ka papildlikmes maksāšanas pienākums vairs netiktu saistīts ar nekustamā īpašuma nodokli. Tas vienlaikus nozīmētu arī maksājumu administrēšanas sarežģīšanos un izmaksu palielināšanos. Tādēļ, pēc Saeimas ieskata, šāda kārtība nevar tikt uzskatīta par alternatīvu leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekli.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka nekustamā īpašuma papildlikme par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi ir paredzēta ar mērķi veicināt neapsaimniekotās lauksaimniecības zemes efektīvāku izmantošanu un nepieļaut tās degradāciju, citstarp aizaugšanu.

Tieslietu ministrija piekrīt Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka papildlikmes maksātājs ir tā persona, kura bijusi nekustamā īpašuma nodokļa maksātājs iepriekšējā kalendāra gada 1. janvārī, un piekrīt arī tam, ka šādai personai tiek ierobežotas Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības.

Likumdevējs lauksaimniecībā izmantojamās zemes atsavināšanu neesot paredzējis kā izņēmuma gadījumu, kad papildlikmes maksāšanas pienākums rodas pirms nākamā taksācijas gada pēc īpašuma tiesību vai valdījuma tiesību rašanās. Atbrīvojot lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašnieku, kas nekustamo īpašumu atsavinājis, no pienākuma maksāt papildlikmi un neparedzot šādas papildlikmes maksāšanas pienākuma rašanos jaunajam īpašniekam, tiktu radīta tāda situācija, ka nekustamā īpašuma nodokļa papildlikme nebūtu jāmaksā nevienam no minētajiem īpašniekiem, un tādējādi papildlikmes noteikšanas mērķis netiktu sasniegts. Ja nebūtu pienākuma maksāt papildlikmi, tad pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis nevarētu tikt sasniegts vismaz tādā pašā kvalitātē. Turklāt esot jāņem vērā, ka, ieviešot nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmi par neapstrādātu lauksaimniecībā

izmantojamo zemi, tika veicināta zemes apsaimniekošana un neapstrādātās platības samazinājušās.

Pazīmes, pēc kurām zeme atzīstama par tādu, kas netiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, esot noteiktas Ministru kabineta 2010. gada 13. jūlija noteikumos Nr. 635 “Kārtība, kādā apseko un nosaka neapstrādātās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platību un sniedz informāciju par to” (turpmāk – Noteikumi Nr. 635). Saskaņā ar šo noteikumu 6. punktu lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība netiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, ja līdz kārtējā gada 1. septembrim tajā vismaz vienu reizi nav veikta pļaušana, zāles novākšana vai sasmalcināšana un izkliedēšana.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 7. panta trešā daļa, ciktāl tā neparedz papildlikmes maksāšanas pienākuma izbeigšanos par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, neatbilst Satversmes 105. pantam.

Papildlikmei esot ne tikai viens – fiskālais mērķis, bet arī otrs mērķis – preventīvi veicināt lauksaimniecības zemes sakopšanu. Pamatlikmes un papildlikmes aprēķināšanas un piemērošanas nosacījumi esot atšķirīgi. Papildlikmes par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi aprēķināšana un piemērošana esot iespējama tikai kārtējā gada beigās vai nākamā gada sākumā. Objektīvi varot rasties tādas situācijas, ka persona, kas vairs nav atbildīga par šādas zemes sakopšanu, joprojām ir atbildīga par papildlikmes maksāšanu. Likumdevēja izraudzītais līdzeklis neesot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo pieļaujot to, ka nodokļa papildlikmi nākas maksāt tai personai, kura reāli nav varējusi nodrošināt lauksaimniecībā izmantojamās zemes sakopšanu vai apstrādi.

Likumā “Par nekustamā īpašuma nodokli” ietvertais pamatprincips attiecībā uz nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākuma izbeigšanos atvieglojot un vienkāršojot šā nodokļa administrēšanu. Taču likumā esot paredzēti arī izņēmumi no šā pamatprincipa. Tādējādi likumdevējs jau esot diferencējis gadījumus, kuriem noteikts atsevišķs, uz iesaistīto personu tiesību un pienākumu taisnīgu līdzsvarošanu vērsts regulējums. Tiesībsargs uzskata, ka pastāv alternatīvi leģitīmā mērķa

sasniegšanas līdzekļi. Proti, likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 7. panta trešajā daļā varētu paredzēt vēl vienu izņēmuma gadījumu, lai diferencētu par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi maksājamās papildlikmes maksātājus atkarībā no nekustamā īpašuma atsavināšanas laika.

6. Pieaicinātā persona – Finanšu ministrija – piekrīt, ka personai, kas ar savām darbībām nav nedz varējusi, nedz bijusi tiesīga ietekmēt nekustamā īpašuma uzturēšanu, nevajadzētu maksāt nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmi par šo īpašumu. Tomēr pienākums maksāt nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmi varot izrietēt arī no tā, ka nekustamā īpašuma īpašnieks nav pienācīgi pildījis savus pienākumus attiecībā uz lauksaimniecībā izmantojamās zemes uzturēšanu ne tikai tajā taksācijas gadā, kad tam vairs nav iespējas kopt attiecīgo lauksaimniecībā izmantojamo zemi, bet arī iepriekšējā gadā, kad tā rīcībai ar attiecīgo zemi nebija nekādu ierobežojumu.

Nodokļu politikā vajagot būt nodrošinātam līdzsvaram starp nodokļu uzlikšanas taisnīgumu, vienkāršību un efektivitāti. Tāpēc likumdevējam esot jāpieņem tādas tiesību normas, kas ļautu sasniegt likumā noteikto papildlikmes piemērošanas mērķi, bet nepadarītu nodokļa administrēšanas sistēmu smagnēju, administratīvi sarežģītu un nesamērīgi dārgu. No tiesiskā viedokļa neesot pieļaujams tas, ka nekustamā īpašuma nodokli, kas ietver papildlikmes maksājumu, vienā un tajā pašā taksācijas gadā maksātu divas dažādas personas. Par jebkuriem pienākumiem, to izpildes kārtību un neizpildes sekām līgumslēdzējas puses varot vienoties, slēdzot pirkuma līgumu.

Finanšu ministrija norāda, ka par nodokļa papildlikmes maksāšanas termiņa robežšķirtni nevajadzētu būt noteiktam taksācijas gada 31. augustam. Turklāt papildlikmes maksāšanas pienākuma noteikšana jaunajam īpašniekam ļautu iepriekšējam īpašniekam vismaz daļēji izvairīties no atbildības par lauksaimniecībā izmantojamās zemes nekopšanu, savukārt jaunajam īpašniekam tajā gadā, kad tas iegādājies lauksaimniecībā izmantojamo zemi, varētu nebūt iespējas to apstrādāt.

7. Pieaicinātā persona – Lauku atbalsta dienests – norāda, ka savas kompetences ietvaros tas apseko lauksaimniecībā izmantojamo zemi, apkopo apsekošanas laikā gūto informāciju un sniedz šo informāciju pašvaldībām, norādot, vai attiecīgā zemes platība ir atzīstama par neapstrādātu, kā arī norādot lauksaimniecībā izmantojamās zemes statusu.

Lauksaimniecībā izmantojamās zemes statuss “nekopta” vai “aizaugusi” tiek noteikts atbilstoši Lauku atbalsta dienesta kārtības 8. punktam. Proti, statuss “nekopta” tiek noteikts platībai, kas nav kopta vairākus gadus, bet statuss “aizaugusi” – platībai, kas ir apmežojusies. Izskatāmajā lietā lauksaimniecībā izmantojamai zemei ticis noteikts statuss “nekopta”, jo konstatēts, ka platība nav kopta ilgstoši. Tātad šī zeme neesot kopta jau tad, kad vēl piederēja iepriekšējam īpašniekam, kuram arī tika piemērota nekustamā īpašuma nodokļa papildlikme.

Tas, ka tiks piemērota un aprēķināta nekustamā īpašuma nodokļa papildlikme, esot paredzams konkrētā nekustamā īpašuma atsavināšanas laikā. Īpašnieks, kas to atsavina, varot paredzēt nelabvēlīgās finansiālās sekas un vienoties ar jauno īpašnieku par sakopšanas darbiem. Faktiski par to, ka lauksaimniecībā izmantojamā zeme atzīta par neapstrādātu, šādā gadījumā esot atbildīgi abi nekustamā īpašuma īpašnieki – gan bijušais, gan jaunais.

8. Pieaicinātā persona – biedrība “Latvijas Nodokļu konsultantu asociācija” (turpmāk – Latvijas Nodokļu konsultantu asociācija) – uzskata, ka likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” normas, kas nosaka nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākuma izbeigšanos ar nākamo kalendāra gadu, nav samērīgas.

Īpašnieks, slēdzot nekustamā īpašuma pirkuma līgumu, varot paredzēt, ka par tā darbības vai bezdarbības rezultātā radušos nekustamā īpašuma nodokļa palielinājumu atbildēs jaunais īpašnieks civiltiesiskā kārtībā. Tomēr šāds risinājums nebūtu samērīgs un varētu radīt papildu slogu tiesu sistēmai.

Nekustamā īpašuma nodoklim nebūtu jāpilda sodīšanas funkcija, it īpaši dubultās sodīšanas funkcija. Taču pašlaik rodoties tādas situācijas, ka par vienu un to

pašu pārkāpumu – lauksaimniecībā izmantojamās zemes neapstrādāšanu – var tikt piemērots gan administratīvais sods, gan nodokļa papildlikme.

9. Pieaicinātā persona – biedrība “Latvijas Pašvaldību savienība” (turpmāk – Latvijas Pašvaldību savienība) – piekrīt Saeimas atbildes rakstā paustajiem apsvērumiem par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam.

Nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmei esot gan fiskāla, gan regulējoša funkcija. Regulējošo funkciju tā pildot tādējādi, ka nodrošinot lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādi un ilgtspējīgu izmantošanu. Tā kā nekustamā īpašuma nodoklis tiek aprēķināts, balstoties uz kadastrālo vērtību, un lauksaimniecībā izmantojamās zemes kadastrālā vērtība vienmēr ir būtiski mazāka par apbūves zemes kadastrālo vērtību, varot uzskatīt, ka papildlikmes fiskālā funkcija irniecīga.

Nekustamā īpašuma nodokļa maksātājam par vienu un to pašu objektu un taksācijas periodu vajagot būt vienai un tai pašai personai neatkarīgi no tā, vai jāmaksā likme vai papildlikme. Nodokļa maksāšanas pienākums nevarot tikt sadalīts starp vairākām personām, piemēram, nosakot, ka vienai personai ir jāmaksā likme, bet otrai – papildlikme. Nodokļu tiesību regulējumā vajagot valdīt noteiktībai. Tomēr neesot iespējams diferencēt nekustamā īpašuma nodokļa maksātājus atkarībā no nekustamā īpašuma atsavināšanas brīža.

Izstrādāt tādu vienkāršu normatīvo regulējumu un saprātīgi administrēt nekustamā īpašuma nodokli tādā veidā, ka papildlikmes maksātāji tiktu diferencēti, neesot iespējams, jo šāda diferencēšana nozīmētu gan papildu izmaksas nodokļa administrēšanā, gan nenoteiktību nodokļa maksāšanā un līdz ar to arī privātpersonu civiltiesiskos strīdus.

10. Pieaicinātā persona – zvērināta advokāte Sandija Novicka – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. pantam.

Nekustamā īpašuma nodokļa papildlikme tiekot piemērota gan tādēļ, lai motivētu lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašniekus izmantot šo zemi lauksaimniecības produktu ražošanai, audzēšanai vai veikt vismaz minimālās darbības, kas nepieciešamas zemes uzturēšanai labā stāvoklī, gan arī tādēļ, lai sodītu

tos lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašniekus, kuri šādas darbības, kaut vai minimālā apmērā, neveic.

Esot iespējams nodrošināt taisnīgāku un attiecīgi arī saudzējošāku papildlikmes piemērošanu. Proti, likumā “Par nekustamā īpašuma nodokli” paredzētie izņēmuma gadījumi liecinot, ka nekas neliedz ieviest vēl vienu izņēmumu no pamatprincipa un noteikt nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākuma rašanās vai izbeigšanās brīdi zemes īpašnieka maiņas gadījumā. Turklāt īpašnieka statusu un maiņu bez sevišķām pūlēm varot konstatēt zemesgrāmatā, tāpēc par ievērojamu administratīvo slogu nebūtu jāraizējas.

Lai nodrošinātu taisnīgumu nodokļu maksāšanā, pašvaldībām nākamā taksācijas gada sākumā, pirms tam, kad sākas nodokļa papildlikmes maksāšana, būtu jānoskaidro, kas bija attiecīgo zemes platību īpašnieki iepriekšējā gada 31. augustā. Tādējādi nerastos papildu administratīvais slogs un nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksātājs būtu tā persona, kura faktiski ir atbildīga par lauksaimniecībā izmantojamās zemes neapstrādāšanu vai kura pirms attiecīgā īpašuma iegūšanas ar lielu ticamību varēja paredzēt to, ka nāksies maksāt nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmi. Vienlaikus par papildlikmes maksāšanu personas var vienoties arī privāttiesiski, slēdzot zemes pirkuma līgumu.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes profesors *Dr. iur.* Jānis Lazdiņš – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam.

Nekustamā īpašuma nodokļa iekasēšanas kārtība esot izstrādāta tā, lai pēc iespējas vienkāršotu šā nodokļa administrēšanu, uzliekot pienākumu maksāt nekustamā īpašuma nodokli par taksācijas gadu personai, kura par tā maksātāju atzīstama gada sākumā. Īpašuma atsavināšanas gadījumā nodokļa apmērs esot prognozējams vai arī zināms jau gada sākumā un īpašuma atsavināšanas līgumā varot paredzēt arī kompensāciju par samaksāto nodokli.

Netaisnīgi būtu prasīt, lai lauksaimniecībā izmantojamās zemes atsavinātājs maksā papildlikmi, ja šī zeme taksācijas gada lauksaimnieciski aktīvajā periodā vairs nemaz neatrodas viņa varā. Tāpēc varētu būt tā, ka nekustamā īpašuma nodokļa pamatlikmes maksātājs un papildlikmes maksātājs ir divas dažādas personas. Tomēr

tas būtu pretrunā ar nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas vienotības principu. Tiesiskā valstī atbilstoši tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principiem visiem nodokļu maksājumiem jābūt zināmiem jau iepriekš vai arī prognozējamiem samērīgu laiku iepriekš. Papildlikmes maksājums par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi esot nodokļa maksājums, kas būtu droši paredzams gadījumā, kad zeme netiek apstrādāta.

Jaunajam nekustamā īpašuma īpašniekam esot tiesības iepazīties ar nekustamā īpašuma stāvokli pirms tā iegādes un prasīt pirkuma cenas samazinājumu, ja tas konstatē, ka lauksaimniecībā izmantojamā zeme nav apstrādāta atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai. Nekustamā īpašuma pircējam jau pirms šā īpašuma iegādes vajagot apzināties attiecīgam ar nodokli apliekamam objektam noteikto nodokļa slogu.

Pienākums maksāt nekustamā īpašuma nodokli un tā papildlikmi izrietot no īpašuma tiesībām. Par īpašnieku likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” izpratnē esot uzskatāma persona, kuras īpašuma tiesības ir nostiprinātas zemesgrāmatā taksācijas gada sākumā. Nodokļu administrācijas pienākumos neietilpstot tās personas meklēšana, kurai vajadzētu būt atbildīgai par papildlikmes maksāšanu īpašuma tiesību pārejas gadījumā.

12. Pieaicinātā persona – Rīgas Tehniskās universitātes asociētais profesors Dr. oec. Māris Jurušs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam.

Likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 7. pantā esot noteikti izņēmumi attiecībā uz nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākuma izbeigšanos. Šiem izņēmumiem esot objektīvs un saprātīgs pamats. Tomēr tāds risinājums, ka papildlikmes maksāšanas pienākums izbeidzas līdz ar īpašuma tiesību pāreju, nebūtu taisnīgs pret tiem nodokļa maksātājiem, kuru īpašuma tiesības nepāriet. Tas radītu nenoteiktību un pat likumīgu iespēju izvairīties no papildlikmes maksāšanas. Turklāt jau šobrīd īpašuma tiesību pārejas gadījumā puses varot vienoties par saistību turpmāko izpildi, proti, par lauksaimniecībā izmantojamās zemes sakopšanu.

Vajagot būt nodrošinātai nekustamā īpašuma nodokļa, tāpat kā jebkura cita nodokļa, administrēšanas efektivitātei. Izņēmumi no papildlikmes piemērošanas kārtības, kuri attiektos uz īpašuma atsavināšanas gadījumiem, būtu saistīti ar papildu administrēšanas izmaksām un efektivitātes krišanos. Turklāt esot jāņem vērā, ka gada ietvaros zemes īpašnieku maiņa var notikt pat vairākkārt, arī lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādāšanas sezonā, un līdz ar to jebkura citāda, no pašreizējās atšķirīga papildlikmes administrēšana varētu būt vēl sarežģītāka.

Secinājumu daļa

13. Satversmes 105. pants nosaka: “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. pantam. Satversmes 105. pants ietver gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma izmantošanu. Savukārt tā paša panta ceturtais teikums noteic, ka īpašumu piespiedu kārtā drīkst atsavināt tikai sabiedrības vajadzībām, tas pieļaujams izņēmuma gadījumā uz atsevišķa likuma pamata, kā arī tad, ja īpašums tiek atsavināts pret taisnīgu atlīdzību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2015-13-03 11. punktu*). Ja tiek apstrīdēta tiesību normas atbilstība visam Satversmes 105. pantam, tad jānosaka, atbilstība tieši kuram no šā panta teikumiem ir izvērtējama (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 15.1. punktu*).

Satversmes tiesa ar nodokļa maksāšanas pienākumu saistītas tiesību normas parasti vērtē kā īpašuma tiesību ierobežojumu, nevis kā īpašuma piespiedu atsavināšanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 15. punktu un 2018. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-12-01 16. punktu*). Izskatāmās lietas prasījums ietilpst Satversmes 105. panta pirmo triju

teikumu tvērumā, un lieta neattiecas uz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām. Tādēļ lietas ietvaros apstrīdētā norma nav vērtējama Satversmes 105. panta ceturtnā teikuma kontekstā.

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

14. Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Ar “tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, kā arī dažādas ekonomiskās intereses (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 17.1. punktu un 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-19-01 9.1. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valstij ir pienākums sabiedrības labklājības interesēs izveidot efektīvu nodokļu iekasēšanas sistēmu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 7. punktu*). Valstij, nosakot un realizējot savu nodokļu politiku, ir plaša rīcības brīvība. Tas nozīmē, ka likumdevējam ir tiesības, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, noteikt nodokļu aprēķināšanas, ieturēšanas un maksāšanas kārtību un termiņus, kā arī nodokļu maksātāju un nodokļu administrācijas tiesības, pienākumus un atbildību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 19.1. punktu un 2011. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2010-70-01 9. punktu*).

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka nodokļa maksāšanas pienākums personai vienmēr nozīmē īpašuma tiesību ierobežojumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-25-01 5. punktu*).

Likumdevējs ir noteicis pienākumu maksāt ne tikai nekustamā īpašuma nodokļa likmi, bet arī papildlikmi 1,5 procentu apmērā par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, izņemot zemi, kuras platība nepārsniedz vienu hektāru vai kurai normatīvajos aktos ir noteikti lauksaimnieciskās darbības ierobežojumi. Ministru kabinets Noteikumos Nr. 635 citstarp noteicis pazīmes, pēc kurām atzīstams, ka zeme netiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī.

Proti, lauksaimniecībā izmantojamā zeme netiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, ja līdz kārtējā gada 1. septembrim tajā vismaz vienu reizi nav veikta pļaušana, zāles novākšana vai sasmalcināšana un izkliešana. Likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 7. panta trešā daļa noteic, ka nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākums izbeidzas ar nākamo taksācijas gadu pēc īpašuma tiesību vai valdījuma tiesību izbeigšanās. Izskatāmajā lietā šī tiesību norma apstrīdētā tiktāl, ciktāl tā neparedz izņēmumu attiecībā uz papildlikmes maksāšanas pienākuma izbeigšanos nekustamā īpašuma atsavināšanas gadījumā.

Papildlikmes maksāšanas pienākums ir personai, kuras īpašumā neapstrādātā lauksaimniecībā izmantojamā zeme bijusi taksācijas gada 1. janvārī, proti, personai, kura vienlaikus ir arī nekustamā īpašuma nodokļa likmes maksātāja. Pieteicējai administratīvajā lietā, kuras ietvaros Pieteikuma iesniedzēja vērsusies Satversmes tiesā, ar pašvaldības lēmumu tika piemērota papildlikme par 2011. gadu, kaut arī viņa nekustamo īpašumu bija atsavinājusi jau tā paša gada martā.

Neapstrādātas lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašniekam tajā taksācijas gadā, kurā nekustamais īpašums ticis atsavināts, ir pienākums maksāt ne tikai nekustamā īpašuma nodokļa likmi, bet arī papildlikmi, līdz ar to ierobežojot šīs personas tiesības uz īpašumu.

Tādējādi apstrīdētā norma rada personai Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos noteikto pamattiesību ierobežojumu.

15. Satversmes tiesai jāpārbauda, vai personas pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, vai tam ir leģitīms mērķis un vai tas ir samērīgs ar šo mērķi. Lai izvērtētu to, vai tiesību uz īpašumu ierobežojums ir noteikts ar likumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk.*,

piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 14. punktu).

Apstrīdētā norma ir pieņemta ar 2009. gada 1. decembra likumu “Grozījumi likumā “Par nekustamā īpašuma nodokli””. Attiecīgais likumprojekts tika izskatīts divos lasījumos. Likums tika pieņemts un 2009. gada 21. decembrī izsludināts laikrakstā “Latvijas Vēstnesis” Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību normai, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan pienācīgi saprotamai, gan paredzamai. Proti, normai jābūt formulētai pietiekami precīzi un skaidri, lai ļautu personām skaidri paredzēt precīzu tās piemērošanas jomu un nozīmi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu*). No apstrīdētās normas un likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” kopumā var izsecināt nekustamā īpašuma nodokļa likmes un papildlikmes objektu, taksācijas periodu, maksāšanas pienākuma sākšanos un izbeigšanos. Apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma formulējums ir pietiekami skaidrs. Persona var izprast no apstrīdētās normas izrietošā ierobežojuma saturu un paredzēt šīs normas piemērošanas sekas.

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas ir vienprātis un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma pieņemta normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, ir izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām, kā arī ir skaidri formulēta.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

16. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pienākums norādīt leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk., piemēram,*

Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu).

Saeima norāda, ka papildlikmes maksāšanas pienākuma mērķis ir veicināt lauksaimniecībā izmantojamās zemes uzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī. Tas izriet no tiesībām uz labvēlīgu vidi un nodrošina ilgtspējas principa ievērošanu. Tādējādi pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Arī Pieteikuma iesniedzēja un pieaicinātās personas ir vienprātis, ka minētā ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība, veicinot lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādāšanu un sakopšanu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no tiesībām uz labvēlīgu vidi citstarp izriet valsts pienākums nodrošināt labvēlīgu vidi nākamajām paaudzēm (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 12. punktu*). Ilgtspējība ir viens no konstitucionālajiem principiem, kas vērsts uz Satversmē ietverto mērķu un vērtību aizsardzību, kā arī to īstenošanu (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-24-03 11. punktu*). Ilgtspējīga attīstība ir sabiedrības labklājības, vides un ekonomikas integrēta un līdzsvarota attīstība, kas apmierina iedzīvotāju pašreizējās sociālās un ekonomiskās vajadzības un nodrošina vides aizsardzības prasību ievērošanu (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 15. punktu*). Lauksaimniecībā izmantojamā zeme ir viens no valsts ekonomikai nozīmīgākajiem dabas resursiem (*sk., piemēram, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam 356. punktu*). Tā būtiski ietekmē labvēlīgu dzīves vidi, ir nozīmīga dabas bagātība un vērtīgs tautsaimniecības resurss. Šādas zemes uzturēšanai un saglabāšanai nākamajām paaudzēm ir jāizvirza arī atbilstošas prasības attiecībā uz tās kopšanu. No ilgtspējas principa izriet pienākums nodrošināt lauksaimniecībā izmantojamās zemes saglabāšanu, tās efektīvu izmantošanu un apstrādāšanu, kas ietver Latvijai raksturīgās bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes ilgtspējīga izmantošana var ievērojami uzlabot tautsaimniecības stāvokli, šo zemju atgriešana ražošanā ir arī viens no valsts Nacionālā attīstības plāna 2014.–

2020. gadam mērķiem (*sk. Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam 70. punktu*).

Nodokļi veido valsts budžeta un pašvaldību budžetu ieņēmumus, un tie tiek noteikti, lai nodrošinātu sabiedrības labklājību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 22. punktu un 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-25-01 9. punktu*).

Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība, veicinot ilgtspējīgu lauksaimniecībā izmantojamās zemes uzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī un nodrošinot arī pašvaldību budžetu ieņēmumus.

Līdz ar to apstrīdētajā normā noteiktajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība.

17. Konstatējot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt ierobežojuma atbilstību samērīguma principam. Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jānoskaidro:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai – vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama – vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs – vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01 11.3. punktu*).

18. Lai secinātu, vai ar nodokļa maksāšanas pienākumu radītais pamattiesību ierobežojums ir piemērots tā leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai likumdevēja lietotajiem līdzekļiem ir saprātīgs izskaidrojums, kas pamatots ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem. Proti, vai nodokļa maksātāji, ar to apliekamais objekts un tā aprēķināšanas principi nav noteikti patvaļīgi, un vai nodokļa aprēķināšanas kārtība ir tāda, kas ļauj matemātiski izskaitļot tā maksājumu

(sk. *Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 14. punktu*).

Nekustamā īpašuma nodoklis, pildot tā fiskālo funkciju, nodrošina ieņēmumus pašvaldību budžetos. No likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” izriet, ka ar šo nodokli iespējams, piemēram, veicināt teritorijas attīstību un sakārtošanu, nodrošināt nekustamo īpašumu, tostarp zemes, racionālu un ilgtspējīgu izmantošanu, atbalstīt uzņēmējdarbību un sasniegt arī citus mērķus (sk. *Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 15.2. punktu*). Vienlaikus papildlikme pilda arī regulējošu funkciju – veicina lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādāšanu un izmantošanu lauksaimniecības vajadzībām vai mudina veikt vismaz minimālās darbības, kas nepieciešamas šīs zemes uzturēšanai labā lauksaimniecības un vides stāvoklī.

Papildlikme tika noteikta, lai veicinātu neapsaimniekotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes efektīvu izmantošanu un nepieļautu tās degradāciju, piemēram, aizaugšanu (sk. *Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas informatīvo ziņojumu “Zemes politikas pamatnostādņu 2008.–2014. gadam gala ietekmes novērtējums”*). Papildlikme par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi tiek piemērota no 2010. gada. Lauku atbalsta dienests veic zemes apsekošanu un līdz kārtējā gada 20. novembrim iesniedz pašvaldībām informāciju par neapstrādātām lauksaimniecībā izmantojamās zemes vienībām. Saskaņā ar likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 6. panta pirmo daļu nodokļa maksāšanas paziņojuma nosūtīšanas termiņš par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi ir nākamā taksācijas gada 15. februāris. Ja atklājas, ka lauksaimniecībā izmantojamā zeme taksācijas gadā nav apstrādāta, nodokļu administrācija labo iepriekšējā taksācijas gada nodokļa aprēķinu (sk., piemēram, *Augstākās tiesas 2014. gada 19. maija spriedumu lietā Nr. SKA-502/2014*).

Papildlikmes piemērošanai ir pozitīva ietekme uz lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādāšanu (sk. *Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 1. sēj. 132. lp.*). Lauku atbalsta dienesta apkopotā informācija, veicot lauksaimniecībā izmantojamo zemju apsekošanu, liecina, ka salīdzinājumā ar 2010. gadu ir palielinājušās un turpina palielināties tās zemes platības, kuras tiek

apstrādātas un uzturētas labā lauksaimniecības un vides stāvoklī (*sk., piemēram, Lauku atbalsta dienesta informāciju par neapstrādātajām lauksaimniecībā izmantojamās zemes vienībām 2010., 2014. un 2017. gadā. Pieejama: <http://www.lad.gov.lv>*).

Papildlikmes aprēķināšanas kārtība ir tāda, kas ļauj matemātiski izskaitļot nodokļa maksājuma apmēru. Līdz ar to lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašnieks var aprēķināt un paredzēt, cik liels būs nekustamā īpašuma nodokļa maksājums tādā gadījumā, ja viņa īpašumā iepriekš minēto prasību ievērošana netiks nodrošināta.

Papildlikme nodrošina arī nekustamā īpašuma nodokļa regulējošo funkciju, tāpēc nav uzskatāma par sodu vispārējā tiesību principa *ne bis in idem* izpratnē (*sal. ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 16. jūnija spriedumu „Ruotsalainen v. Finland”, pieteikums Nr. 13079/03, un Eiropas Savienības Tiesas 2013. gada 26. februāra spriedumu Hans Åkerberg Fransson, lietā Nr. C-617/10*). Tā veicina lauksaimniecībā izmantojamās zemes platību sakopšanu un pastāvīgu uzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī. Vienlaikus papildlikme stimulē zemes īpašnieku būt ieinteresētām lauksaimnieciskās produkcijas ražošanā un zemes izmantošanā lauksaimnieciskiem mērķiem.

Tādējādi secināms, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai.

19. Noskaidrojot, vai likumdevēja rīcībā bija saudzējošāki līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai, jāņem vērā, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01 11.3.2. punktu*). Turklāt par saudzējošāku nevar tikt uzskatīts tāds līdzeklis, kas no valsts prasa papildu finanšu resursus (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 24.1. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka leģitīmo mērķi iespējams sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, proti, nosakot, ka gadījumā, kad nekustamais īpašums ir atsavināts līdz 31. augustam, papildlikmes maksāšanas

pienākums jāuzņemas zemes pircējam. Tad papildlikmes maksāšanas pienākums būtu personai, kura var ietekmēt nekustamā īpašuma apstrādi, nevis personai, kas nekustamo īpašumu pārdevusi jau gada sākumā. Savukārt Saeima norāda, ka papildlikmes maksājums uzskatāms par paaugstinātu nekustamā īpašuma nodokļa likmi un tāpēc tās maksāšanas pienākums izbeidzas vienlaikus ar nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākumu. Nekustamā īpašuma nodokļa maksātāju diferencēšana neļautu sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē.

Vairākas pieaicinātās personas norāda, ka leģitīmo mērķi iespējams sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, ievērojot to, ka likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 7. panta trešajā daļā nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākuma izbeigšanās gadījumi ir diferencēti (*sk. tiesībsarga viedokli lietas materiālu 1. sēj. 122.–123. lp.*). Kā alternatīvs leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis būtu noteikt, ka papildlikmes maksāšanas pienākums ir personai, kura ir lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašnieks attiecīgā kārtējā gada 31. augustā (*sk. pieaicinātās personas S. Novickas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 20. lp.*). Tomēr pieaicinātā persona Finanšu ministrija norāda, ka no nodokļa administrēšanas un tiesiskuma viedokļa nebūtu pieļaujams tas, ka nekustamā īpašuma nodokļa likmes maksātājs ir iepriekšējais īpašnieks, bet papildlikmes maksātājs – jaunais īpašnieks (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 138. lp.*). Arī pieaicinātā persona J. Lazdiņš norāda, ka nekustamā īpašuma nodokļa maksātāju diferenciacija būtu pretēja nekustamā īpašuma nodokļa likmes un papildlikmes vienotības principam (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 31. lp.*). To, ka nav objektīva pamata paredzēt nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākuma izbeigšanos vienlaikus ar nekustamā īpašuma atsavināšanu, uzsver arī pieaicinātā persona M. Jurušs (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 8. lp.*).

Īpašnieks likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” izpratnē ir persona, kuras īpašuma tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā taksācijas gada sākumā. No šā likuma sistēmas izriet, ka papildlikme ir saistīta ar nekustamā īpašuma nodokļa likmi. Proti, nekustamā īpašuma nodokļa administrēšanas kārtība ir vienota – taksācijas gada ietvaros viens nodokļa maksātājs, vienoti, uz kadastrālajām vērtībām balstīti nodokļa aprēķināšanas noteikumi, kā arī regulāra un paredzama tā iekasēšanas kārtība.

Nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākums izbeidzas vienlaikus ar nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākuma izbeigšanos.

Likuma "Par nekustamā īpašuma nodokli" 7. panta pirmajā daļā noteikti izņēmuma gadījumi, kad nodokļa maksāšanas pienākums sākas pirms nākamā taksācijas gada pēc īpašuma tiesību vai valdījuma tiesību rašanās. Taču lauksaimniecībā izmantojamās zemes atsavināšana nav paredzēta kā šāds izņēmuma gadījums. Savukārt tā paša panta trešajā daļā minēti izņēmuma gadījumi, kad nodokļa maksāšanas pienākums izbeidzas ar nākamo mēnesi, nevis ar nākamo taksācijas gadu, piemēram, tad, ja nekustamais īpašums tiek atsavināts valstij vai pašvaldībai vai bija valsts vai pašvaldības īpašums, tad, ja beidz pastāvēt nekustamā īpašuma objekts, kā arī tad, ja nekustamais īpašums ir konfiscēts kā noziedzīgi iegūta manta. Tomēr papildlikmes piemērošana par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi nav uzskatāma par tādu gadījumu, kas pamatotu, ka tās maksāšanas pienākumam būtu jāizbeidzas citādi nekā nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākumam.

Nodokļu tiesību jomā ir jānodrošina arī noteiktība nodokļu administrēšanā un jāparedz efektīva nodokļu iekasēšanas kārtība, un tas ir būtiski ne tikai nodokļa maksātājam, bet arī sabiedrībai kopumā. Izņēmumu noteikšana, diferencējot nekustamā īpašuma nodokļa maksātājus atkarībā no nekustamā īpašuma atsavināšanas laika, apgrūtinātu nodokļa aprēķināšanu, palielinātu tā administrēšanas izmaksas un mazinātu tā efektivitāti. Tādējādi atbildīgās personas par lauksaimniecībā izmantojamās zemes neapstrādāšanu noskaidrošana radītu papildu finansiālo un administratīvo slogu, kā arī apdraudētu paša nodokļa iekasēšanu. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašnieka maiņa var notikt pat vairākas reizes vienā gadā. No lietas materiāliem secināms, ka arī izskatāmās lietas pamatā esošajā administratīvajā lietā konkrētais nekustamais īpašums 2011. gada laikā ir atsavināts vairākkārt – pirmoreiz martā, pēc tam maijā un vēlreiz jūnijā (*sk. administratīvās lietas materiālu 7. lp.*). Tādējādi arī šajā konkrētajā gadījumā ir grūti noskaidrot personu, kurai vajadzētu būt atbildīgai par lauksaimniecībā izmantojamās zemes neuzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī. Likumdevēja pienākums ir

noteikt tādu nodokļa iekasēšanas kārtību, kas būtu efektīva un vienlaikus taisnīgi līdzsvarotu sabiedrības un indivīda intereses.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka efektīva nodokļu iekasēšana ir svarīga valsts finansiālā interese. Ja likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību, ir nolēmis ieviest nodokli ar regulējošu funkciju, tad par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt šāda nodokļa neesību (*sal. ar Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2014-11-0103 25.2. punktu un 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01 11.3.3. punktu*).

Tātad nav citu, saudzējošāku līdzekļu, kas nodrošinātu tikpat efektīvu un skaidru papildlikmes aprēķināšanu un iekasēšanu, neradot papildu finansiālo un administratīvo slogu.

Līdz ar to nav saudzējošāku līdzekļu, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi varētu sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

20. Izvērtējot, vai pamattiesību ierobežojums atbilst tā leģitīmajam mērķim, Satversmes tiesa pārbauda, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesību ierobežojumu.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma pieļauj tādas situācijas, kad papildlikmes maksātājs ir persona, kura nemaz nav atbildīga par zemes uzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī. Arī tiesībsargs uzsver, ka tādējādi nodokļa maksātājs var tikt nostādīts netaisnīgā situācijā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 127. lp.*).

Tiesas pieteikuma gadījumā lietas izlemšanai nozīmīgi ir konkrētās lietas apstākļi (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2016-11-01 12.1. punktu*). No administratīvās lietas materiāliem izriet, ka papildlikme personai piemērota tādēļ, ka tā jau ilgstoši, proti, 2010. un 2011. gadā, lauksaimniecībā izmantojamo zemi nav uzturējusi labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, attiecīgā platība netika pļauta un jau bija aizaugusi ar krūmājiem. Tātad pieteicēja administratīvajā lietā nav pienācīgi pildījusi savus pienākumus attiecībā uz lauksaimniecībā izmantojamās zemes uzturēšanu ne tikai konkrētajā taksācijas gadā, bet arī laikā pirms nekustamā īpašuma atsavināšanas. Proti, šai personai jau pirms

tam bijusi iespēja nodrošināt zemes apstrādāšanu un arī paredzēt papildlikmes maksāšanas pienākuma rašanos gadā, kad nekustamais īpašums tika atsavināts (*sk. administratīvās lietas materiālu 5. un 46.–47. lp.*). Tādējādi nodokļa maksātājs varēja savlaicīgi veikt darbības, kas nepieciešamas, lai novērstu iespējamās negatīvās sekas, kas izriet no papildlikmes maksāšanas pienākuma.

Kā secinājusi Satversmes tiesa, tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses un tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 20.2.2. punktu*). Lauku atbalsta dienests, lai sistematizētu un nodrošinātu vienotu pieeju lauksaimniecībā izmantojamās zemes apsekošanai un klasificēšanai, ir izstrādājis Lauku atbalsta dienesta kārtību. Par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi citstarp tiek atzītas tādas zemes platības, kuras Lauku atbalsta dienests kvalificējis kā nekoptas vai aizaugušas. Atbilstoši Lauku atbalsta dienesta kārtības 8. punktam par nekoptu tiek uzskatīta zeme, kas jau vairāk kā gadu netiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, kā arī platība, kas sāk aizaugt ar koku vai krūmu atvasēm. Savukārt par aizaugušu uzskatāma tāda lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība, kas ilgstoši nav apsaimniekota un ir sākusi apmežoties vai ir jau apmežojusies, vai arī ir aizaugusi ar krūmiem.

Ikvienas personas tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē atbilst publisko personu pienākums rūpēties par vides saglabāšanu un uzlabošanu. Vide, kuru veido dažādi vides elementi un to savstarpējā mijiedarbība, ir sabiedrības eksistences pamats, no kā atkarīga sabiedrības un ikviena tās locekļa izdzīvošana un labklājība ilgtermiņā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 6. jūlija sprieduma lietā Nr. 2008-38-03 9.1. punktu*). Valsts pienākumi tiesību uz labvēlīgu vidi nodrošināšanā ir konkretizēti vides tiesību normās. Par šādām normām atzīstamas ne vien tās, kuras tieši attiecas uz vidi, bet arī tās, kuras palīdz sasniegt valsts vides politikas mērķus – saglabāt, aizsargāt un uzlabot vides kvalitāti, ilgtspējīgi izmantot dabas resursus un nodrošināt kvalitatīvu dzīves vidi. Pašreizējās paaudzes un nākamo paaudžu iespējas dzīvot labvēlīgā vidē ir daudzējādā ziņā atkarīgas no valsts gatavības nodrošināt ilgtspējīgu attīstību (*sal. ar Satversmes tiesas 2011. gada 24. februāra sprieduma*

lietā Nr. 2010-48-03 6.1.2. punktu un 2017. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-24-03 7. punktu).

Satversmes ievada piektās rindkopas trešais teikums noteic: “Ikviens rūpējas par [...] vidi un dabu.” Tas atspoguļo indivīda pienākumus Latvijas sabiedrībā jeb personas vietu un lomu saistībā ar to, citstarp pienākumu atbildīgi izturēties pret vidi un dabu. Atbildīga izturēšanās ir ne tikai atturēšanās no darbībām, kas varētu kaitēt apkārtējai videi, bet arī pozitīva rīcība, kas nepieciešama kaitējuma novēršanai (*sk.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 132.–133. lpp.*).

Nekustamā īpašuma īpašniekam ir jārēķinās ar pienākumiem, kas var izrietēt no īpašuma tiesībām, tostarp pienākumiem attiecībā uz lauksaimniecībā izmantojamo zemi. Citstarp personai atbilstoši ilgtspējas principam ir jā rūpējas par šādas zemes izmantošanu, apstrādāšanu un saglabāšanu nākamajām paaudzēm. Ne tikai katra indivīda, bet visas sabiedrības interese ir atbildīga izturēšanās pret šo dabas resursu. Turklāt, pienācīgi apstrādājot lauksaimniecībā izmantojamo zemi, tiek veicināta lauksaimniecības nozares ekonomiskā izaugsme un vienlaikus uzlabota nodarbinātība lauku teritorijās – arī tas atbilst visas sabiedrības interesēm.

Likumdevējs, ievērojot ilgtspējas principu, ir izvirzījis paaugstinātas prasības arī lauksaimniecībā izmantojamās zemes pircējam. Piemēram, saskaņā ar likumu “Par zemes privatizāciju lauku apvidos” pircējam ir novada domē rakstveidā jāapliecina, ka viņš pēc šādas zemes iegūšanas īpašumā uzsāks tās izmantošanu lauksaimnieciskajā darbībā. Savukārt par lauksaimniecības zemes neizmantošanu lauksaimnieciskajā darbībā un par zemes privatizāciju regulējošos normatīvajos aktos noteiktā rakstveida apliecinājuma termiņa pārkāpšanu persona var tikt saukta pie administratīvās atbildības.

Privāttiesiskās autonomijas ietvaros lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašniekam ir jāapzinās savi pienākumi. Tādējādi īpašnieks var paredzēt papildlikmes piemērošanu, vienoties par tās maksāšanu un segt to privāttiesiskā kārtībā.

Līdz ar to labums, ko sabiedrība iegūst no apstrīdētās normas, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu un apstrīdētā norma atbilst samērīguma principam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 7. panta trešo daļu, ciktāl tā neparedz nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākuma izbeigšanos par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele